

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА СИТУАЦІЇ НА РИНКУ ТОВАРІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

© Скрипник О.А., 2010

Досліджено особливості розвитку підприємств легкої промисловості України. Проаналізовано соціально-економічні фактори, що впливають на умови функціонування підприємств галузі. Визначено стратегічні орієнтири розвитку підприємств легкої промисловості України.

Ключові слова: легка промисловість, сталий розвиток, соціально-економічні фактори

The features of development of enterprises of light industry of Ukraine are explored. Socio-economic factors, having influence on operating of enterprises of industry conditions, are studied. Strategic orientiry of development of enterprises of light industry of Ukraine is determined.

Key words: light industry, sustainable development, socio-economic factors

Актуальність теми

Легка промисловість України не належить до пріоритетних галузей у промисловості країни, але є однією з важливих складових реального сектору економіки, вона має велике соціальне значення і впливає на рівень економічної безпеки держави. Це підтверджено Державною програмою розвитку легкої промисловості на період до 2011 року, де підкреслено, що важливість галузі визначається низкою факторів, головними з яких є: призначення галузі задовольняти населення України товарами широкого вжитку й тим самим сприяти поліпшенню якості життя; велика місткість внутрішнього ринку товарів легкої промисловості; висока місткість капіталовкладень; високий рівень доданої вартості; зв'язок з багатьма суміжними галузями та низька енергоємність виробництва [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження проблем вітчизняної легкої промисловості широко не висвітлені в сучасній науковій літературі, однак треба виділити науковців, які зробили вагомий внесок у вивчення цієї проблеми. Роботи А.П. Гречан стосуються проблеми інноваційного розвитку галузі. О.І. Лабурцева наголошує на необхідності підвищення підприємницької активності у галузі через впровадження принципів маркетингового управління.

Постановка цілей

Проаналізувати та систематизувати фактори, що впливають на соціально-економічну ситуацію на ринку товарів легкої промисловості.

Виклад основного матеріалу

Відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності у легку промисловість входять три галузі та тринадцять підгалузей (рис. 1). І саме цією класифікацією визначається складна виробнича структура галузі.

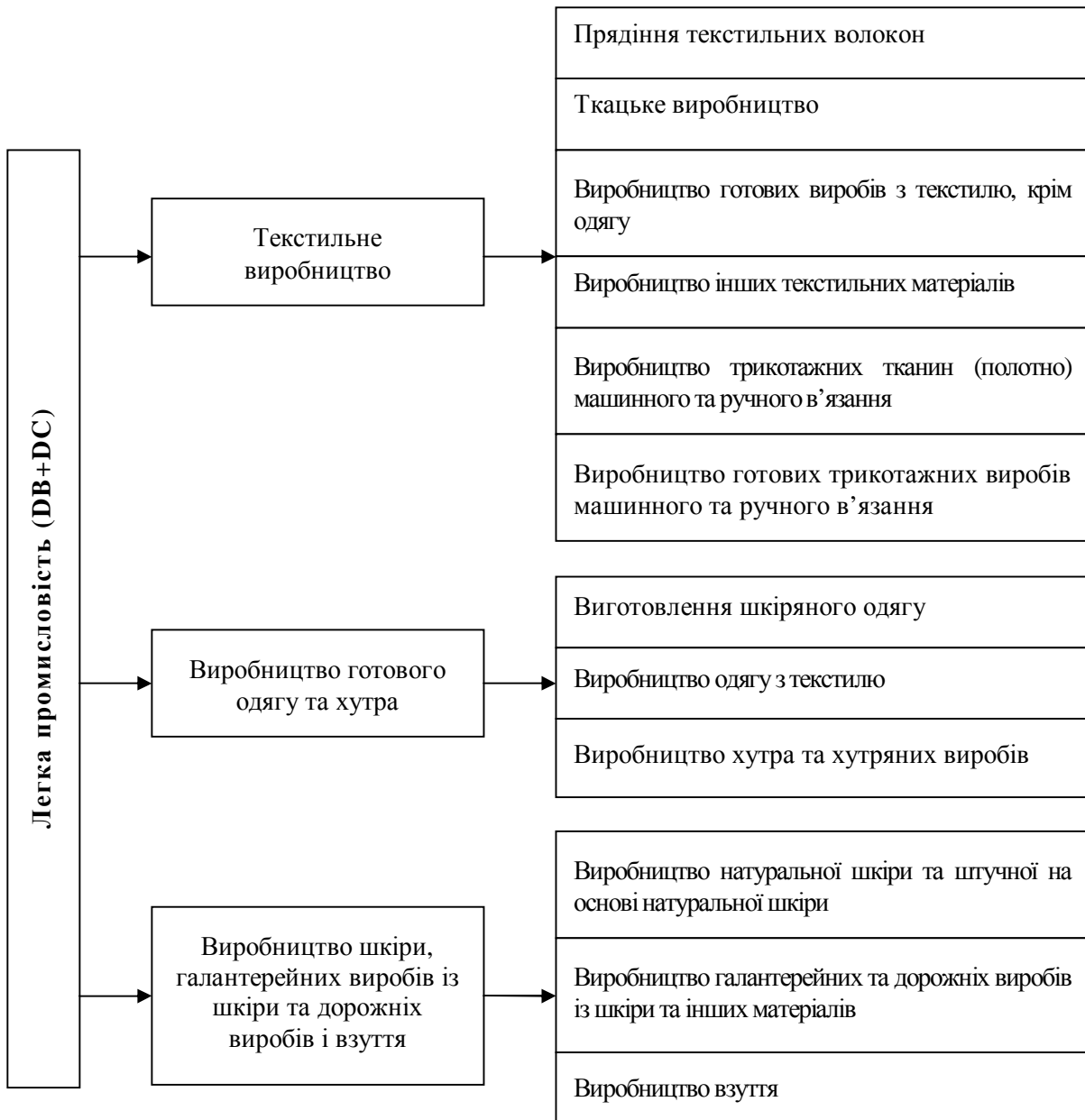

Рис. 1. Виробнича структура галузі

На рис. 2 наведено зв'язки легкої промисловості з суміжними галузями, які постачають для неї сировину та інші матеріали, а також подано напрями призначення продукції підприємств, що працюють у галузі. Зауважимо, що як на вході, так і на виході легка промисловість пов'язана з багатьма галузями України, стан яких не може не впливати на умови функціонування підприємств легкої промисловості. Наприклад, загальний спад виробництва і погане фінансове становище багатьох підприємств хімічної галузі України негативно впливає на забезпечення підприємств легкої промисловості якісними хімічними волокнами спеціального призначення й синтетичними барвниками, текстильно-допоміжними матеріалами тощо.

Занепад сільського господарства спонукає керівників підприємств легкої промисловості шукати іноземних постачальників сировини для виготовлення льняної та бавовняної тканини, що робить її вартість неконкурентоспроможною, бо 60–70 % собівартості продукції легпрому – це сировина. Зауважимо, що якщо бавовну не можна вирощувати в Україні, то льон міг би стати одним із прибуткових напрямів сільського господарства. Розвиток легкої промисловості спонукав би до цього, формуючи попит на льонівиробництво.

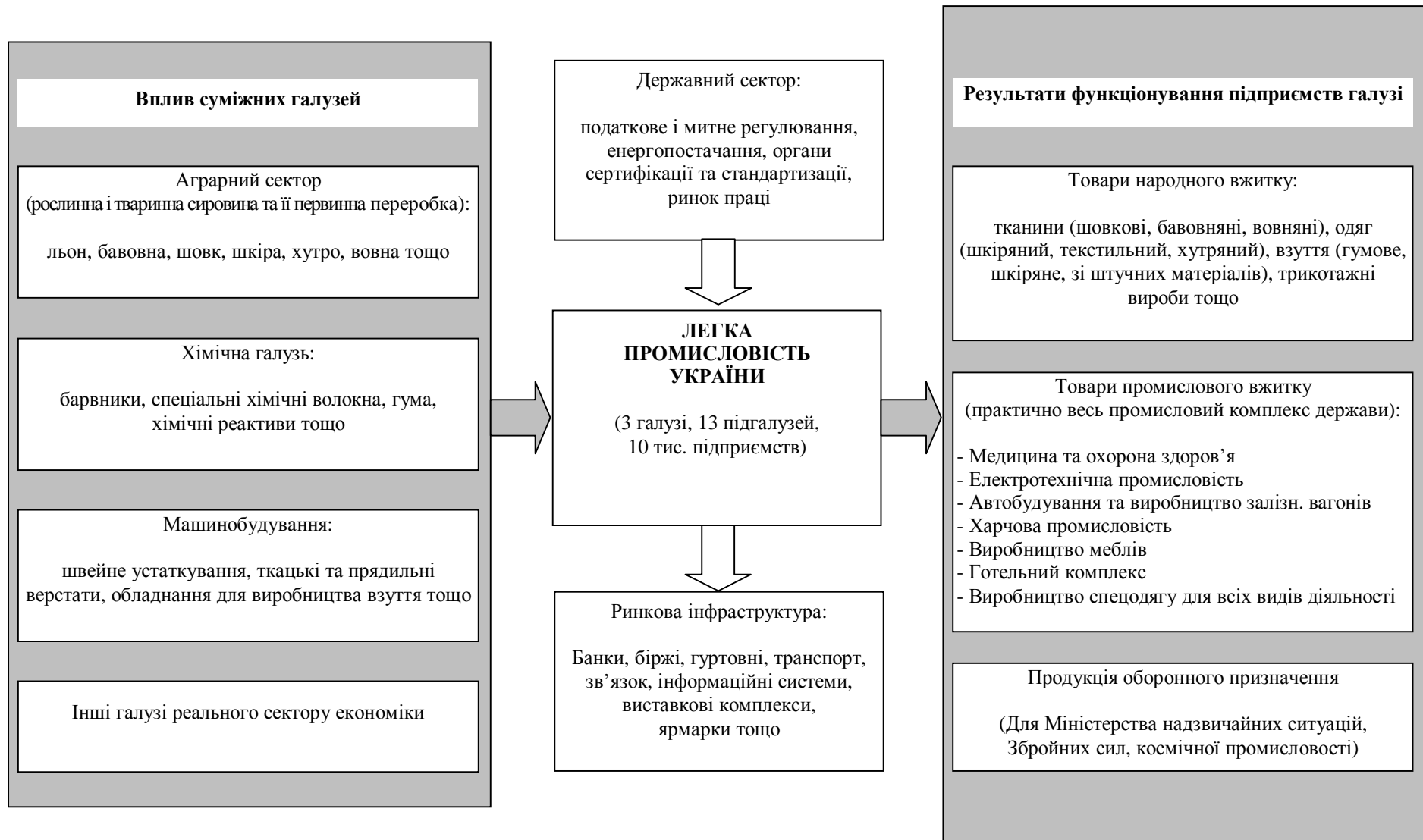

Рис. 2. Взаємозв'язок легкої промисловості з суміжними галузями

Продукція легкої промисловості використовується не тільки в харчовій та медичній промисловості, сільському господарстві, машинобудуванні, але й у таких важливих сферах національної безпеки, як забезпечення силових структур, медичних закладів, підприємств космічної промисловості та інших якісною продукцією.

Легка промисловість у багатьох розвинених країнах – це потужний комплекс, який бере активну участь у формуванні бюджету держави. Наприклад, частка цієї галузі у загальному обсязі промислової продукції у Німеччині, Франції, США – 6–8 %. У цих країнах внутрішній ринок наповнено власною продукцією на 75–85 % [2].

Незважаючи на соціальну і стратегічну значущість легкої індустрії України, частка її виробництва у промисловому комплексі держави справді дуже мала (рис. 3). У 2007 році вона становила 1,0 %, що на 0,4 % нижче, ніж у 2001–2002 роках, але на 0,1 % більше ніж у попередній (2006) рік, тоді як в 1990 р. – 10,8, а в 2000 р. – 1,6 % [3; 4].

Рис. 3. Структура промисловості України у 2007 р.

За часів Радянського Союзу легка промисловість була зорієнтована тільки на внутрішній попит – уся потреба в товарах народного вжитку задовольнялася власними силами країни. Нині ситуація докорінно змінилася – майже 80 % товарів легкої індустрії експортується за кордон. Найбільше товарів легкої промисловості України вивозиться до Німеччини (60 %), Франції (10 %), США та Північної Америки (9 %), Італії (7 %), що свідчить про доволі високий рівень їх конкурентоспроможності. Цей парадокс пояснюється наслідками бартерних відносин з іноземними постачальниками сировини та допоміжних матеріалів.

Починаючи комплексний аналіз умов функціонування в галузі, необхідно зазначити, що легкій промисловості притаманні основні етапи розвитку більшості промислових комплексів після-радянського простору. Умовно в генезисі галузі можна виділити п'ять етапів, які наведено на рис. 4.

1. До 1991 р. – функціонування в умовах єдиного народногосподарського комплексу.
2. 1991 – 1994 рр. – період одночасного відділення від радянської народногосподарської єдності та лібералізації (значний спад темпів виробництва).
3. 1995 – 2000 рр. – затяжна криза, турбулентність у динаміці функціонування.
4. 2001–2008 рр. – стабілізація і початок зростання в окремих підгалузях.
5. Кінець 2008 р. – донині – функціонування в умовах світової фінансової кризи.

Треба зауважити, що на кожному з цих етапів на підприємства легкої промисловості впливали як чинники, більшість із яких притаманні всьому промислому комплексу країни, так і специфічні.

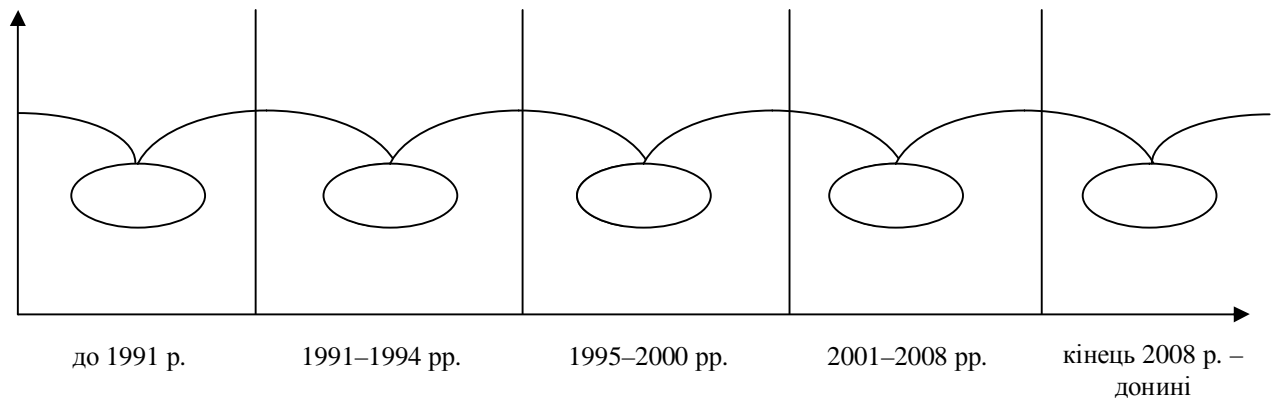

Рис. 4. Етапи розвитку легкої промисловості України [адаптовано з 5]

Головні ознаки першого етапу – централізоване планування і замовлення готової продукції; орієнтація підприємства на сталі господарські зв'язки з постачальниками сировини й матеріалів; повний внутрішньозаводський госпрозрахунок; продукція призначена головно для внутрішнього застосування у межах СРСР. У цей період частка легкої промисловості України в наповненні бюджету становила приблизно 14 % у 1990, а питома вага у структурі промислового виробництва – 10–12 %, кількість найманих працівників – 756 тис. осіб.

На другому етапі розпад СРСР призвів до перетворення радянських республік на незалежні держави-суперниці, які почали не тільки конкурувати, а подекуди й протидіяти одна одній. Відкриття митних кордонів України на Захід та Схід супроводжувалось масовою експансією дешевого та низькоякісного імпортного товару, що призвело до різкого спаду обсягів національного виробництва. Разом із тим, неплатоспроможність споживачів, інфляція, надмірний податковий тиск, брак обігових коштів, втрата господарчих та сировинних зв'язків і невміння знайти нові ринки збуту призвели до поглиблення кризового стану як у легкій промисловості, так і у всіх галузях, орієнтованих на споживача. У цей період керівництво підприємств звертається до застосування товарообмінних (бартерних) операцій, щоб якимось завантажити виробництво. Частка легкої промисловості в структурі промислового виробництва у цей час стрімко зменшувалася з 12,3 % у 1991 р. до 4,4 % у 1994 р.

Третій етап – скорочення номенклатури й обсягів виробництва продовжується, але меншими темпами. Це відбувалося передусім через невирішеність питання збуту і постачання якісної сировини. Стрімко скорочувалась кількість підприємств галузі і чисельність працівників. Використовувався неринковий механізм управління, що призводило до нездатності керівництва адаптуватися до нових вимог. Загальними рисами цього періоду стали зміни в галузевій структурі, старіння технологічного парку галузі, низька інноваційна активність, недостатня пристосованість до умов ринку призвели до поглиблення фінансової та соціальної кризи в галузі.

У період 2001 – 2008 рр. (четвертий етап) загострюється внутрішній галузевий дисбаланс: на фоні загальної хронічної збитковості галузі з'являються справді успішні і рентабельні підприємства, які використовують сучасні технології та виготовляють якісну продукцію. Скорочується обсяг і кількість бартерних замовлень, але зменшується й частка власної продукції на внутрішньому ринку. Загалом цей період характеризується складними й неоднозначними процесами і явищами.

З урахуванням основної мети аналізу треба детальніше зупинитися на п'ятому етапі. Цей етап характеризується значним падінням темпу економічного росту та індексу промислового виробництва. Девальвація гривні також негативно вплинула на галузь, тому що більшість виробників працює з імпортованою сировиною та залежить від світових цін. А це, своєю чергою, має наслідком

збільшення собівартості продукції на фоні падіння попиту через зниження покупної спроможності населення країни. Усе це призводить до загострення ситуації в галузі.

Зважаючи на важливість легкої індустрії для збалансованого й сталого розвитку економіки України і з метою виділення факторів, що впливають на рівень економічної безпеки підприємств, які функціонують у галузі, проаналізуємо стан вітчизняної галузі на сучасному етапі.

Аналізуючи сучасне становище легкої промисловості України, треба зауважити, що у 2007 році в Україні функціонувало більш ніж 10 тис. підприємств з понад 4 тис. працівників, які виготовляли широкий асортимент товарів широкого вжитку (більш ніж 2 тис. назв). Ця кількість підприємств становила приблизно 7,8 % всіх промислових підприємств та близько 8,6 % підприємств обробної промисловості і представлена усіма формами власності [3]. До 2007 року легка промисловість України відновила менш ніж 10 % втраченого за 1991 – 1999 рр. потенціалу.

Складні умови функціонування у період реформування економіки призвели до поступового скорочення кількості підприємств галузі і ця тенденція не подолана й досі (табл.1).

Таблиця 1

Кількість підприємств галузі в Україні [3]

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2007 у % до 2002
Промисловість	50302	52336	53497	54558	54408	54925	109,2
Переробна промисловість	47072	48740	49584	50487	50038	49886	106,0
зокрема							
легка промисловість	4671	4847	4858	4746	4554	4296	92,0

Об'єктивною причиною цього є багато факторів, подолати які можна, тільки застосовуючи комплексні заходи. Однією з таких причин є особливості структури витрат населення країни. Статистичні дані наочно ілюструють цю ситуацію: у 2007 році частка витрат на одяг та взуття становила 5,9 % від споживчих витрат домогосподарств, і зайняла третє місце після витрат на продукти харчування (51,4 %) та сплати комунальних послуг (10,9 %) [3]. У грошовому вираженні ці витрати на рік становлять приблизно 100 грн.

Підприємства легкої промисловості традиційно вважаються сферою застосування жіночої праці (більше ніж 80 % працівників). Чисельність найманих працівників у промисловості зменшилась у 2007 р. на 17,3 % порівняно з 2000 р. (майже на 772 тис. осіб). Як для України загалом, так і для окремих регіонів, великого значення набуває питання працевлаштування слабкої статі. У 2006 році кількість найманих працівників галузі становила 166,1 тис. осіб, що на 36,5 % менше ніж у 2001 р. Порівняно з 2005 р. вона зменшилася на 9,4 % [3].

Особливо небезпечно це для регіонів, де у важкій промисловості зайняті головно чоловіки. Наприклад, за останні 5–6 років легка промисловість Донецької області втратила майже 50 % свого трудового потенціалу, без роботи залишилося більше ніж 2,5 тисячі жінок, які працювали на підприємствах галузі (табл. 2). А якщо порівнювати з показниками більш раннього періоду, то ця динаміка ще жахливіша.

Таблиця 2

Середньооблікова кількість штатних працівників галузі у Донецькій області [3]

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/ у % до 2003
Легка промисловість	7072	6290	5617	4494	4140	4435	62,7
текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів	6404	5668	5084	3935	3583	3797	59,3
виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	668	622	533	559	557	638	95,5

Практично у всіх країнах світу концентрація жіночої праці відбувається в галузях з меншою оплатою праці, ніж у галузях з більшою питомою вагою чоловіків. Це твердження справедливе також і для підприємств легкої промисловості України. Розмір номінальної заробітної плати працівників легкої промисловості у 2007 році становив 810 грн., що на 52 % менше ніж в середньому по промисловості і на 55,6 % менше ніж у переробній промисловості. Також заробітна плата в легкій промисловості стабільно має найменші темпи приросту.

Легка промисловість і виробництво харчових продуктів – це галузі, які надають більшу частку своєї продукції індивідуальним покупцям або домогосподарствам для власного споживання. Як бачимо на рис. 5, у цих двох галузях найменша заробітна плата. Серед працівників за всіма видами промислової діяльності вона найменша саме в легкій промисловості [3].

Спираючись на важливість для вітчизняних підприємств зміцнення своїх позицій на внутрішньому ринку і виходу на зовнішні ринки збуту, проаналізуємо обсяг “чорного” імпорту товарів легкої промисловості, розмір і вплив нелегального виробництва усередині країни на функціонування всієї галузі.

За даними статистики, місткість українського ринку товарів легкої промисловості становить 15 млрд. грн. І всього 2,25 млрд. гривень з цієї суми – вітчизняні вироби і лише 1,4 млрд. гривень з яких – це “біле” виробництво. Такий дисбаланс спричинила велика кількість чинників, наприклад, технологічна відсталість, брак обігових коштів, незабезпеченість кваліфікованими кадрами та інших, важливим серед яких є незаконне ввезення непродовольчих товарів.

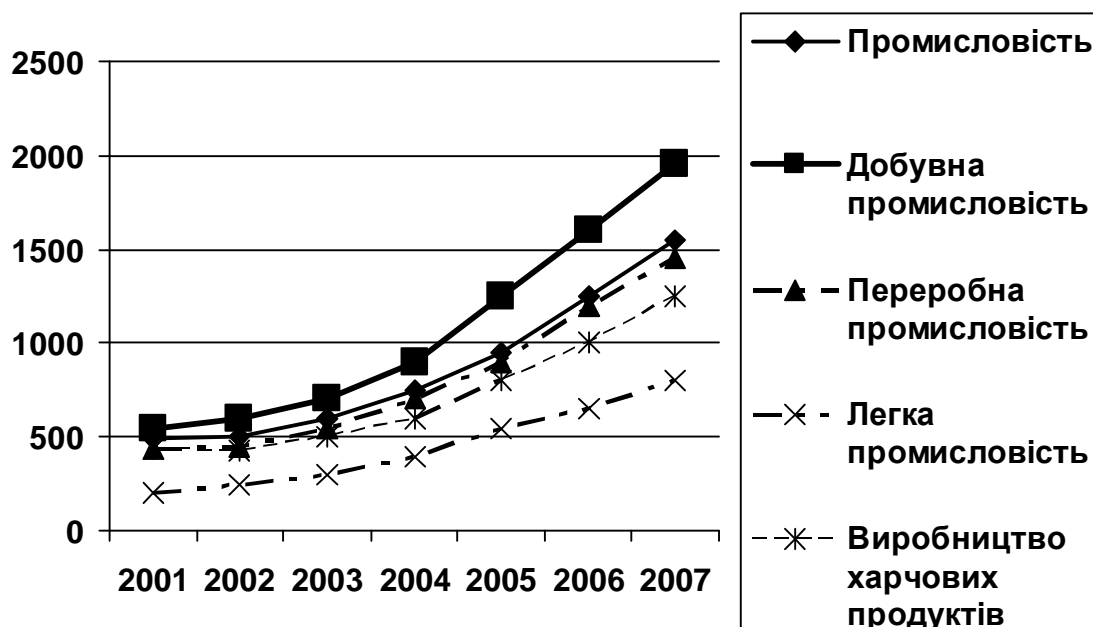

Рис. 5. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за видами промислової діяльності, грн.

В Україні обсяг тіньової економіки становить 30 – 40 % від офіційного ВВП країни. Своєю чергою, обсяг нелегальної продукції на ринку товарів легкої промисловості перебуває на рівні 74,2 % [6], що є одним з найбільших показників серед галузей промисловості і ставить під загрозу можливість існування галузі, яка має стратегічне і соціальне значення для України.

Висновки

Проаналізувавши умови, що склалися на ринку товарів легкої промисловості, можна зробити такі висновки.

Зростання соціальних та економічних показників, досягнення сталого та безпечного розвитку підприємствами легкої промисловості можливе лише за умови сприяння галузі на державному рівні через прийняття законодавчих та нормативних актів, спрямованих на захист інтересів вітчизняного товаровиробника на внутрішньому ринку України ринковими методами.

Можна виділити такі стратегічні орієнтири розвитку підприємств легкої промисловості України:

- боротьба з нелегальним ввезенням дешевого азіатського імпорту, що, своєю чергою, сприятиме оволодінню підприємствами вітчизняного ринку;
- підвищення якісних та зниження вартісних характеристик продукції через збільшення інноваційної активності підприємств галузі;
- модернізація та оновлення основних фондів в галузі за допомогою встановлення льготних умов імпорту устаткування або відродження виробництва цього устаткування в Україні.

Перспективи подальших досліджень

Необхідна урядова програма підтримки легкої промисловості, що зумовлено розумінням важливості цієї галузі в забезпеченні національної безпеки та її зв'язків із багатьма суміжними галузями, розвиток яких залежить від позитивної динаміки виробництва споживчих товарів.

1. Концепція Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року. Розпорядження КМУ від 27 грудня 2006 р. № 673-р. режим доступу http://www.uazakon.com/documents/date_80/pg_grgswc.htm. 2. О мерах по инновационному развитию легкой промышленности. А. Артемов // Экономист. – 2007. – № 10. – С.3–12. 3. Статистичний щорічник України у 2007 році. – К.: Консультант, 2006. 4. Спільні дії Мінпромполітики України та керівників підприємств щодо відродження національної легкої промисловості // Легка промисловість. – 2008. – № 3. – С. 4. 5. Шубін О.О. Хімічна промисловість України: генезис, перспективи, стратегія: Монографія. – К.: Наукова думка, 2003. – 514 с. 6. Звягінцев Ю. Розвиток легкої промисловості у січні-вересні 2008 р. // Легка промисловість. – 2008. – №3. – С.5 – 6.

УДК 368.025:330.322.5

Т.О. Смірнова, П.А. Гориславець, П.Г. Ільчук П.І. Віблій
Національний університет “Львівська політехніка”
кафедра фінансів

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ

© Смірнова Т.О., Гориславець П.А., Ільчук П.Г., Віблій П.І., 2010

Доопрацьовано метод Хаустона щодо оцінювання економічної ефективності страхування інвестиційних ризиків введенням узагальнювального коефіцієнта дохідності активів, який дає можливість чіткого виділення зон ефективності страхування, самострахування і співстрахування.

Ключові слова: страхування, самострахування, співстрахування, перестрахування, інвестиційний ризик, ефективність страхування.

The Houston's method of evaluating the economic efficiency of insurance investment tricks is completed by entering generalizing rate of return of assets, clearly represent areas of insurance and performance as insurance.

Key words: insurance, insurance if self, insurance co, reinsurance, investment risk, the effectiveness of insurance.

Постановка проблеми

В умовах ринкової економіки важливим завданням є максимально ефективно використання наявних фінансових ресурсів підприємствами, що вимагає прийняття виваженого рішення щодо використання методів управління ризиками, зокрема, пов'язаних із інвестиційною діяльністю.